

Cover Page

Shlokalu - Shokanivarakalu

శ్లోకాలు - శోకనివారకాలు

Dr. Bashetty Latha

Lecturer in Telugu

Kurnool. A.P.

Cell : 96662 41858

bashetty.latha2@gmail.com

“బాలదపి సుభాషితం” అంటే మంచిమాట చిన్నపిల్లవాడు చెప్పినా, పెద్దవాళ్ళు కూడా గ్రహించాలని భావం. సుభాషితం అంటే మంచిమాట అని అర్థం. ఈ సుభాషితాలు ప్రాచీన కాలం నుండి అనేక రూపాల్లో కన్పిస్తున్నాయి. చాలా పాఠాంతరాలు కూడా ఉంటాయి. ఒక్కోసారి శ్లోకాల అర్థం ఒకటిగానే కన్పిస్తున్నా, కొన్ని పదాల వాడకంలో భేదం కన్పిస్తుంది. ఆ విధంగా అనేక మార్పులు, చేర్పులు, కూర్పులకు లోనైనా, ప్రతి శ్లోకం ఒక మంచి మార్గాన్ని సూచించే మార్గదర్శిలా కన్పిస్తాయి. అటువంటి సంస్కృత శ్లోకాలను ఈ పత్రంలో నేను రాయదలచుకున్నాను. మనిషి నిరంతర అధ్యయన విద్యార్థి. తన చుట్టూ జరిగే అనేక సంఘటనల నుండి ఏదో ఒకటి అనుభవం ద్వారా నేర్చుకుంటూ ఉంటాడు. అయితే ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో నేటి మానవుడు వాటిని ఎంతవరకు అనుభవంలోకి తీసుకొని, పై స్థాయికి ఎదగగలడు అనేది తన మానసిక ఆలోచనలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. అనుభవాలను గుణపాఠాలుగా చేసుకొని జీవితాలను ఔన్నత్యస్థితిలో నిల్పుకున్నవారెందరో మహాసుభాషులున్నారు ఈ లోకంలో. ఆ మాదిరి సంస్కృత సుభాషితాలను మానవ మనుగడ కోసం ఉపయోగించుకుంటే విజయమే తప్ప అపజయం అన్న మాట ఆమడదూరంలో ఉంటుందని నొక్కి వక్కాణించవచ్చు.

ఆదికావ్యం అయిన రామాయణం వాల్మీకి శోకం నుండి పుట్టింది. ఆ శోకాన్ని శ్లోకం బాపింది. మనం ఎలా ఎదగాలి, ఎలా ఉండాలి, ఎలా మరణించాలి అన్న అంశాలను మన కావ్యాలు, పురాణాలు ఏనాడో వివరించాయి. వాటి మాటలు అనుభవాల మూటలుగా మలచుకోవాలి. పూర్వకాలంలో మన కవులు, మహర్షులు వారి అనుభవాలను శ్లోకాలలో నీతి, వైరాగ్య, వ్యంగ్య హెచ్చరికల రూపాల్లో నేటి వారికి మార్గదర్శకం కాగలవు అని రచించారు. విడి విడినప్పటికీ ఈ శ్లోకాలను చదివి ఆచరణలో పెడితే తప్పకుండా మనకి, మన భవిష్యత్తరానికి అంతా మంచే జరుగుతుందని చెప్పవచ్చు.

జిహ్వగ్రే వర్తతేలక్ష్మీ, జిహ్వగ్రే మిత్రబాంధవాః !

జిహ్వగ్రే బంధనప్రాప్తి, జిహ్వగ్రే మరణంధువం !!

1

భావం :- నాలుక వలన (అనగా మన మాటలచే) సంపద కలుగును, నాలుకవలన చుట్టూ, స్నేహితులు కలుగుదురు, నాలుకవలన సంకెళ్ళు (జైలు జీవనం) కలుగును, నాలుకవలన చావు కూడా కలుగును అని అర్థం.

Cover Page

వృశ్చికస్య విషం పుచ్చం మక్షికస్య విషం శిరః !

తక్షకస్య విషం దంష్ట్రాస్సర్వాంగం దుర్జనే విషం !!

2

భావం :- తేలుకు తోకలోను, ఈగకు తలలోను, నాగుపాముకు కోరల్లోను విషముంటుంది, అయితే దుర్జనులకు మాత్రం నిలువెల్లా విషమే ఉంటుంది.

అచినోతి చ శాస్త్రాణి ఆచారౌ స్థాపయత్యపి,

స్వయమాచరతే యస్త తమాచార్యం ప్రచక్షతే

భావం :- గురువు వేర్వేరు శాస్త్రాల నుండి అనేక విషయాలను సేకరించి బోధించడమే కాకుండా, తన శిష్యులు తాను చూపిన సన్మార్గంలో స్థిరంగా నిలబడేలా తయారుచేస్తాడు. అలాంటి గురువే ఆచార్యుడు అనడానికి అర్హుడు.

ఉత్తమం స్వార్జితం విత్తం, మధ్యమం పితురార్జితం !

అధమం భ్రాత్రువిత్తం చ స్త్రీ విత్త మధమాధమమ్ !!

4

భావం :- తను సంపాదించిన ధనం ఖర్చుపెట్టడం ఉత్తమం, తండ్రి సంపాదించిన ధనాన్ని ఖర్చు చేయడం మధ్యమం, తోబుట్టు ధనాన్ని ఖర్చుచేయడం అధమము. ఇక స్త్రీలకు సంబంధించిన ధనాన్ని (పుట్టినింటి వారు ఇచ్చినధనం కావచ్చు లేదా తను సంపాదించిన ధనం కావచ్చు) తీసుకుని ఖర్చు చేయటం అన్నిటికంటే అధమాతి అధమం అంటే స్త్రీలకు సంబంధించిన ధనం వారికే అందజేయాలని అర్థం.

మరో రకంగా చెప్పుకోవాలంటే వీటిని ప్రాధాన్యతాక్రమంగా చెప్పుకొని గత్యంతరం లేని పరిస్థితిలో తప్ప ఆడవారికి సంబంధించిన ధనాన్ని ముట్టుకోవద్దని భావం.

భూప్రదక్షిణ షట్కేన కాశీయాత్రాయతేన చ !

సేతుస్నానశతైర్యచ్చ తత్ఫలం మాతృవందనే !!

5

భావం :- ఆరునెలలు భూప్రదక్షిణ, పదివేల సార్లు కాశీలో గంగాస్నానం చేసినా, ఎన్నో వందలవేల సార్లు సముద్ర స్నానం చేసినా కలగనట్టి ఫలం, కేవలం తల్లికి ఒకమారు నమస్కారం చేయటంతోనే కలుగుతుంది.

అతిరూపేణ వై సీతా, అతి గర్వేన రావణః !

అతిదానం బలిర్దత్వా, అతి సర్వత్ర వర్జయేత్ !!

6

భావం :- అతిసౌందర్యము వలన సీత అపహరింపబడెను, అతిగర్వము వలన రావణుడు అంతమొందెను. అతిగా దానము చేయుటవలన బలి బంధనుడాయెను. ఈ అతి అనేది అంతటనూ వినర్జించతగినది.

నిస్తేజాః పరిభూయతే పరిభవాన్నిర్వేద మాపద్యతే

నిర్విణ్ణ శ్చుచమేతి శోక పిహితః బుద్ధ్యాపరిత్యద్యతే

7

భావం :- తేజములేనివారు సమాజంలో అవమానింపబడుదురు. అవమానము వలన దుఃఖము కలుగును. దుఃఖముతో దిగులు పడును. దిగులు వలన బుద్ధి మందగిస్తుంది. బుద్ధిహీనుడు నశించును - అని భావం.

Cover Page

అజాత పక్షా ఇవ మాతరం ఖగాః
స్తన్యం యథా వత్సతరాః క్షుధార్తాః
ప్రియం ప్రియేవ వ్యపితం విషణ్ణా
మనోరవిందాక్ష దిదృక్షతే త్వామ్

8

భావం :- “ఓ భగవంతుడా! ఒక పిట్టపిల్ల తన తల్లి కోసం పరితపించి నట్టుగా, ఆకలితో ఉన్న పసిపాప తల్లి చనుబాల కోసం వేచి ఉన్నట్టుగా, ప్రేమికుడు ప్రేయసిని కోరుకున్నట్టుగా, నా మనస్సు సతతమూ నీ దివ్య దర్శనమునే కోరుకోనిమ్ము”.

యాత్యేకతోఽస్త శిఖరం పతిరోషధీనా
మావిష్కృతోఽరుణ పురస్సర ఏకతోఽర్ఘః!
తేజో ద్వయస్య యుగపద్వ్యసనోదయాభ్యామ్
లోకో నియమ్యత ఇవాత్మదశాస్తరేషు!!

9

భావం :- ఒక వైపు చంద్రుడు అస్తగిరికి పోతున్నాడు. ఒక వైపు దినకరుడు అనూరుడు రథసారధిగా రథం నడుపుతూ ఉండగా ఉదయిస్తున్నాడు. ఆహా! రెండు దివ్య తేజస్సులు ఒకే సమయంలో వ్యసనోదయములు పొందుతున్నవి కదా. ఒక తేజస్సు అంతర్హితమవుతూ ఉంటే, ఒక తేజస్సు ప్రవర్ధమానవవుతున్నది. ఏక కాలంలో కనిపిస్తున్న ఈ సూర్య చంద్రుల ఉదయాస్తమయాలు లోకంలో ప్రాణులకి సంభవించే సుఖదుఃఖాలని గుర్తునకు తెచ్చేదిలాగ ఉన్నది కదా!

భవంతి నరకాః పాపాత్ పాపం దారిద్ర్యసంభవం
దారిద్ర్యం అప్రదానేన తస్మాత్ దానపరో భవ

10

భావం :- నరకములు పాపము చేత, పాపము లేమి చేత, లేమి దానమీయకుండుట చేత వచ్చును. కాబట్టి దానము చేయవలెను.

అన్నాత్ భవతి భూతాని, పర్జన్యాత్ అన్న సంభవః
యజ్ఞాత్ భవతి పర్జన్యో, యజ్ఞః కర్మసముద్భవః

11

భావం :- అన్నం నుండి జీవులు వస్తున్నారు, అన్నం వర్షం నుండి వస్తోంది, వర్షం యజ్ఞం నుండి వస్తోంది, యజ్ఞం విధుక్త కర్మల చేత వస్తోంది, కర్మలు వేదాలనుండి పుట్టాయి, వేదాలు బ్రహ్మం నుండి పుట్టాయి. అందుచేత సర్వత్రా ఉన్న బ్రహ్మ యజ్ఞంలో ప్రతిష్ఠింపబడినాడని గ్రహించు.

రాత్రిర్గమిష్యతి, భవిష్యతి సుప్రభాతం
భాస్వానుదేష్యతి హసిష్యతి పంకజశ్రీః
ఇత్థమ్ విచింతయతి కోశ గతే ద్విరేఫే
హో హంత హంత నశినీం గజ ఉజ్జహర

12

భావం :- ఒక తుమ్మెద తామర పువ్వు మీద వాలింది. మకరందాన్ని ఆస్వాదిస్తూ చాలా సేపు అలాగే వుండి పోయింది. ఇంతలో సాయంత్ర మయింది తామర పువ్వు ముడుచుకొని పోయి తుమ్మెద అందులోనే చిక్కుకొని పోయింది. ఆ తుమ్మెద యిలా అనుకుందట. తెల్లవారుతుంది,

Cover Page

సూర్యోదయం కాగానే తామర విచ్చుకుంటుంది అప్పుడు ఎగిరి పోవచ్చు అని. కానీ ఇంతలో ఒక ఏనుగు వచ్చి ఆ తామర తూడును తన తొండముతో పెకలించి బయటపడవేసింది. ఇంక తామర వికసించదు కదా! తుమ్మెద లోపలే చనిపోయింది. మనమనుకున్న వన్నీ జరగవు. తానొకటి తలిస్తే దైవ మొకటి తలుచును. రేపు ఏమవుతుందో ఎవరూ ఊహించ లేరు. అందుకని ఆశాసౌధాలు కట్టవద్దని కవి హెచ్చరిస్తున్నాడు.

**ఉత్తమే క్షణ కోపస్యాత్ మధ్యమే ఘటికా ద్వయం
అధమేస్యాత్ దహోరాత్రం పాపిస్తే మరణాంతకం**

13

భావం :- ఎవరి మీదైనా కోపము వచ్చినప్పుడు ఉత్తమునియందు ఒక క్షణ కాలము మాత్రమే ఉండును. మధ్యముని యందు రెండు ఘడియలు మాత్రమే యుండును. అధముని యందు యొక ఆహారాత్రముండును (ఒక రాత్రి ఒక పగలు) చచ్చేంత వరకు కోపము మనసులో పెట్టుకొని యుండు వాడు పాపిష్టి అని అనబడుతాడు (అధమాధముడు)

**పుణ్యస్య ఫల మిచ్ఛంతి పుణ్యం నేచ్ఛంతి మానవాః
న పాపఫల మిచ్ఛంతి; పాపం కుర్వంతి యత్నతః**

14

భావం :- మానవులు పుణ్యమును చేయనుత్సహించరు గానీ పుణ్యము చేయుటవల్ల గలుగు ఫలము కావాలని మాత్రం కోరుకుంటారు. పాపం చేయటానికి నిరంతరం యత్నిస్తున్నారు గానీ పాప ఫలం తమకు కలగకూడదని కోరుకుంటారు. ఎంత విపరీతము.

**పద్మాకరం దినకరో వికచం కరోతి
చంద్రో వికాసయతి కైరవ చక్రవాలం
నా భృగ్ధితో జలధరోపి జలం దదాతి
సంతః స్వయం పరహితాభి యోగాః**

15

భావం :- ఎవరూ ప్రార్థించకుండానే సూర్యుడు పద్మములను వికసింప జేస్తున్నాడు, చంద్రుడు కలువలను వికసింపచేయుచున్నాడు, అడుగకయే మేఘుడు వర్ష ధారలు గురిపించి జీవన దాన మొనర్చుచున్నాడు: సత్పురుషులు తమంత తామే పరహితమును చేయుటకు పరమోత్సాహము కలిగి యుందురు కదా!

**ఆరోఘ్యతే శిలా శైలే యత్నేన మహతా యథా
నిపాత్యతే క్షణేనాఽధః తథాత్మా గుణ దోషయోః**

16

భావం :- పర్వతము మీదికొక పెద్ద శిలను యెక్కించుట కెంతయో ప్రయత్నము అవసరము. దానినే అచటి నుండి క్రిందికి త్రోసివేయుట ఎంతో సులభము. అట్లే మానవునికి మంచివాడని కీర్తి పొందుట చాలా కష్టము. చెడ్డవాడనిపించుకొనుట ఎంతో సులభము.

**విపదో నైవ విపదః సంపదో నైవ సంపదః
విపద్వి స్మరణం విఘ్నో సంపత్త స్తైవ సంస్మృతిః**

17

భావం :- ఆపదలంటే ఆపదలు కావు. సంపదలంటే సంపదలు కావు. విష్ణువును విస్మరిస్తే అదే ఆపద. విష్ణువును స్మరిస్తే అదే సంపద.

Cover Page

స్వల్ప మపి దీప కణికా బహుళం నాశయేత్తమః

స్వల్పేపి బోధో నివీడం బహుళం నాశయేత్తమః

18

భావం :- దీపము ఎంత చిన్న దైనను చీకట్లను పోగొట్టునట్లు ఉత్తమ గురువుల బోధనలు ఎంత కొద్దిగా ఉన్ననూ అంతకంటే గొప్పదైన అజ్ఞానమునే చీకట్లను నశింపజేయును. (గ్రహించే శక్తి గల శిష్యునికే ఇది వర్తించును)

అఘటిత ఘటితం, ఘటయతి, సఘటిత ఘటితాని దుర్ఘటీ కురుతే

విధిరేవ తాని ఘటయతి యాని పుమా న్నైవ చింతయతి (కాళిదాసు) 19

భావం :- మనిషి ఊహించును గూడా ఊహించలేని సంఘటనలను విధి జరిపిస్తుంది. జరగటానికి వీలుకానివాటిని జరిపిస్తుంది. జరిగిపోతున్న వాటిని స్తంభింపజేస్తుంది. ఘటనాఘటనలు విధి చేతులోనే వున్నాయి.

హరిణాపి హరేణాపి బ్రహ్మణాపి సురైరపి

లలాట విభితా రేఖా పరిమార్జ్యం న శక్యతే

20

భావం :- హరి గానీ హరుడు (శివుడు) గానీ, బ్రహ్మగానీ, దేవతలు గానీ నుదిటిపై వ్రాతను చెరిపివేయలేరు. మార్చలేరు. ఏది జరగాలని ఉందో అది జరిగి తీరుతుంది (కాళిదాసు).

బహూనాం అల్ప సారాణాం సమవాయో దురత్యయః

తృణైః విధీయతే రజ్జుః బంధ్యతే తేన దంతినః

21

భావం :- బలహీనులైన వారు పలువురు కలిస్తే ఆ కూటమిని జయించటం ఎంత బలవంతుడికైనా కష్టం. గడ్డి పోచలను తాడుగా పేని ఆ తాటితో ఏనుగునులను బంధించవచ్చు గదా!

ఏకేన రాజహంసేన యా శోభా సరసః భవేత్

న సా బకా సహస్రేణ పరితః తీర వాసినా

22

భావం :- ఒక్క రాజహంస వల్ల సరసుకు యెంత శోభ కలుగుతుందో అలాంటి శోభ సరసు చుట్టూ మూగిన కొంగల వల్ల కలుగుతుందా? కలుగదు.

కిం పౌరుషం రక్షతి యేన నార్తాన్?

కిం వా ధనం నార్థి జనాయ యత్ స్యాత్

సా కా క్రియా యా న హితాను బధ్ధా ?

కిం జీవితం సాధు విరోధి యద్యైః

23

భావం :- ఆర్తులను రక్షించలేని పౌరుషం ఏమి పౌరుషం? యాచక జనులకు ఇవ్వని ధనం వుండి ఏమి లాభం? అందరికీ హితం కాని పని ఎందుకు? సజ్జనులతో విరోధం పెట్టుకుంటే మంచిది కాదు.

కర్మణో హి ప్రధానత్వం కిం కుర్వన్తి శుభాశుభా

వసిష్ఠ దత్త లగ్నోపి, రామః కిం భ్రమతే వనే

24

Cover Page

భావం :- జ్యోతిష్య శాస్త్రం కంటే మన కర్మనే ప్రధానమైనది. పండితుల శుభాశుభ నిర్ణయాలు కర్మను తప్పించ లేవు. వశిష్టుడంతటి వాడు పట్టాభిషేకానికి నిర్ణయించిన ముహూర్తంలో రాముడు అరణ్యాల పాలవలేదా? ఇంత కంటే నిదర్శనం ఇంకేమి కావాలి? ఎంత జాతకాలు చూసి పెళ్ళిళ్ళు చేసినా కొన్ని విఫల మవడానికి మన పూర్వజన్మ కర్మయే కారణము. విధి నెవ్వరూ తప్పించలేరు.

విద్యా ధనం క్రేష్టం ధనం
తన్మూల మితరం ధనం
దానేన వర్ధతే నిత్యం
న భారాయ న నీయతే

25

భావం :- సంపదలన్నిటిలోనూ విద్యా సంపదే గొప్పది. ఇతర సంపద లన్నింటినీ విద్య వలన పొందవచ్చు. అది ఇచ్చిన కొలదీ పెరుగుతుంది ఎవరికీ బరువుగా తోచదు, దొంగలపాలు కాదు.

దోష భీతేరనారంభః తత్ కాపురుషస్య లక్షణం
కై రజీర్ణ భయాద్భాంతః; భోజనం పరిహేయతే

26

భావం :- తప్పులు జరుగ వచ్చుననే భయంతో ఏ పనీ అసలే ప్రారంభించ కుండా వుండడం తెలివిలేని వారి లక్షణం. అజీర్ణము చేయునేమోనని భయపడి ఎవరైనా భోజనమే మానివేస్తున్నారా?

ఇహ తురగ శతైః ప్రయాంతు మూఢః
ధన రహితాస్త బుధా ప్రయాంతు పద్భ్యాం
గిరి శిఖర గతాపి కాక పంక్తిః
పులిన గతైః న సమత్వ మేతి హంసైః

27

భావం :- లోకమున విద్యా సంస్కార హీనులైన వారెందరో గజములు, గుర్రములు కట్టిన రథాలలో అత్యంత వైభవముగా ప్రయాణిస్తుంటారు. మహా పండితులు, పరమయోగ్యులయిన ధార్మిక పురుషులు ఎందరో నిరుపేదలగుట చేత పాదచారులై పోతుంటారు. కాకులు పర్వత శిఖరమున బారులు తీరి కూర్చున్నంత మాత్రమున క్రింద సరస్సులో విహరించుచున్న హంసలతో సాటి రాగలవా? ఇప్పుడు లోకములో అదే జరుగుతున్నది కదా! సంస్కార హీనులు, విద్యా హీనులు గద్దెనెక్కి పరిపాలిస్తున్నారు, సమర్థులైన విద్వాంసులు, ధార్మికులైనవారు ధనము, అధికారము లేక బాధపడుతున్నారు. 'కాకి కాకే హంస హంసయే'

స్వసుఖ నిరభిలాషః ఖద్యసే లోకహితో
ప్రతిదినమథవా తే వృత్తి రేవం విధై వ
అనుభవతి హి మూర్ఖా పాదప స్త్రీ ప్రముష్ణమ్
శమయతి పరితాపం ఛాయయా స్వాశితానాం

28

భావం :- తమ సుఖమునందు దృష్టి నుంచుకొనక, లోకహితమునకై ఎప్పుడును మహా పురుషులు పాటుపడుతుంటారు. వారికది సహజగుణము... మహా వృక్షము తీవ్రమైన ఎండ

Cover Page

నంతను తాను భరించుచు తనను ఆశ్రయించిన వారికి తాపోప శాంతి నొసగి నీడనిచ్చి సుఖ పెట్టుట దానికి సహజ గుణమే కదా!

వేద మూలమిదం జ్ఞానం
భార్యమూలమిదం గృహం
కృషి మూలమిదం ధాన్యం
ధనమూలమిదం జగత్

29

భావం :- జ్ఞానమునకు వేదమే మూలము, గృహమునకు భార్యయే మూలము, ధాన్యమునకు కృషియే మూలము, జగత్తునకు ధనమే మూలము.

న విషం విష మిత్యాహు బ్రహ్మస్వ విషముచ్చతే
విషమేకాకినం హన్తి బ్రహ్మస్వం పుత్ర పౌత్రుకం

30

భావం :- విషం అంత భయంకరమైనది కాదు. కానీ దేవుడిసొమ్మువిషము కంటే భయంకరమైనది. విషము తీసుకున్న వాడిని మాత్రమే చంపుతుంది కానీ దేవుడి సొమ్ము అపహరిస్తే పుత్రులను పౌత్రులను కూడా చంపుతుంది. అంటే వంశ నాశనం అవుతుంది.

దాతృత్వ ప్రియ వక్తృత్వం
ధీరత్వ ముచితజ్ఞతా
అభ్యాసేన న లభ్యస్తే
చత్వారి సహజ గుణాః

31

భావం :- దానము చేసే గుణము, ప్రియముగా మాటలాడుట, ధీరత్వము, ఉచితానుచిత జ్ఞానము, పుట్టుకతో వచ్చేవే కానీ నేర్చుకుంటే వచ్చేవి కావు.

ప్రథమ వయసి పీతం తోయ మల్పం స్మరంతః
శిరసి నిహతి భారా నారికేళా నరాణాం
సలిల మమృత కల్పం దద్యురా జీవితాంతం
నహి కృత ముపకారం సాధవో విస్మరంతి

32

భావం :- కొబ్బరి చెట్లు మనము కొద్ది నీళ్ళు పోసి పెంచినా పెద్దదై బరువైన కాయల్ని మోస్తూ జీవిత పర్యంతమూ మనుషులకు తీయని నీటిని ఇస్తుంది. కదా! అటులనే సాధుపురుషులు తమకు చేసిన చిన్న ఉపకారమును కూడా మరువక ప్రత్యుపకార పరులై ఉంటారు.

మాతృవత్పుర దారాంశు పర ద్రవ్యాణి లోష్టవత్
ఆత్మవత్సర్వ భూతాని యః పశ్యతి సపశ్యతి!

33

భావం :- పర స్త్రీని తల్లి వలెను, పరుల ధనమును మట్టి పెళ్ల వలెను, సకలభూతములను తన వలెను, ఎవడు చూచునో అతడు బ్రహ్మ జ్ఞాని యగును. ఇది సహదేవుడు చెప్పిన వచనము.

అగ్నిహోత్రం గృహే, క్షేత్రే, గర్భిణీ, వృద్ధ, బాలకౌ
రిక్త హస్తేన నో పేయాత్ ద్రాజనం దైవతం గురుం

34

భావం :- అగ్నిహోత్రమునకు మంత్ర పూర్వకముగా ఆహుతు లిచ్చు చోటికి పోవునప్పుడు, ఎవరి గృహమునకైన వెళ్ళినప్పుడు, గర్భిణీ స్త్రీలను, పిల్లలను, వృద్ధులను, రాజులను, దేవుడిని,

Cover Page

గురువులను చూచుటకు పోవునప్పుడు వట్టి చేతులతో పోరాదు. అనగా ఫల పుష్పాదులను గోని పోవలయును.

విద్వానేవ విజానాతి విద్యత్ జన పరిశ్రమం

నహి వంధ్యా విజానాతి గుర్వీమ్ ప్రసవవేదనాం

35

భావం :- విద్వాంసులు, వారు విద్వాంసులు కావడానికి వారుచేసిన కృషి, కష్టము, విద్వాంసులే అర్థం చేసుకోగలరు. ఏ రంగము లోనైనా అంతే. ఎలాగయితే గొడ్రాలికి పురిటిినొప్పుల సంగతి తెలియదో అలాగ. (ఈ కాలంలో పురిటి నొప్పులు తెలియకుండా ఏవో సూదిమందులు తీసుకుంటున్నారు. కానీ శ్లేకం ఈ కాలంలోది కాదు కదా!)

అర్థాతురాణాం న గురుం న బంధుః

కామాతురాణాం న భయం న లజ్జా

విద్యాతురాణాం న సుఖం న నిద్ర

క్షుదాతురాణాం న రుచిర్నపక్వం

36

భావం :- డబ్బు సంపాదనే ధ్యేయముగా గలవాడు గురువులని గానీ, బంధువులని గానీ పట్టించుకోడు, కామముగలవానికి సిగ్గూ లజ్జా వుండవు, విద్య అభ్యసించాలనే వాడికి సుఖము, నిద్ర పైన ఆసక్తి వుండకూడదు, ఆకలితో నున్నవాడు రుచిగా ఉందా లేదా, లేక ఉడికిందా లేదా? అని చూడడు.

సుఖార్థీ చేత్ త్యజేత్ విద్యాం

విద్యార్థీ చేత్ త్యజేత్ సుఖం

సుఖార్థినః కుతో విద్యా

కుతో విద్యార్థినః సుఖం

37

భావం :- సుఖమును కోరువాడు విద్యను వదులుకోవాల్సిందే. విద్య కావలసినవాడు సుఖాన్ని వదులుకోవాల్సిందే. సుఖార్థులకు విద్య ఎందుకు? విద్యార్థులకు సుఖము ఎందుకు?

విశుద్ధ సత్వస్య గుణాః ప్రసాద

స్వాత్మానుభూతి పరమ ప్రశాంతిః

తృప్తిః ప్రహర్షః పరమాత్మ నిష్ఠా

యయా సదానందరసం సమృచ్చతి

38

భావం :- మనోనైర్మల్యము, స్వాత్మానుభావము, ఎక్కువ శాంతి, నిత్యతృప్తి, పరమాహ్లాదము, ఎల్లప్పుడూ ఆత్మానందరసమును కలుగజేయు పరమాత్మ నిష్ఠయు, యివి యే విశుద్ధ సత్వగుణములు. ఇట్టి గుణములే జీవన్ముక్తుని లక్షణములు.

ఆరంభ రుచితా ధైర్య మసత్కార్య పరిగ్రహః

విషయోప సేవాజస్రం రాజసం గుణ లక్షణం

39

భావం :- ఆరంభ శూరత్వము. అధైర్యం, చెడు కార్యములు చేయు ప్రవృత్తి, సదా విషయ భోగములయందు ఆసక్తి, ఇవి రజోగుణము యొక్క స్వభావములు.

లోభః స్వప్నో ధృతిః క్రౌర్యం నాస్తిక్యం భిన్న వృత్తితా

యాచిష్టుతా ప్రమాదశ్చ తామస గుణ లక్షణం

40

Cover Page

భావం :- లోభము, అతినిద్ర, దైర్యము లేకుండుట, క్రూర స్వభావము కలిగి యుండుట, గురు, దైవ, శాస్త్రముల యందు విశ్వాసము లేకుండుట, అనాచారము, పరులను యాచించు స్వభావము, ప్రమాదము, ఇవి తామసగుణ లక్షణములు.

జానామి ధర్మం న చ మే ప్రవృత్తిః

జానామ్యధర్మం న చ మే నివృత్తిః

కేనాపి దేవేన హృది స్థితేన

యథా ప్రవృత్తోస్మి తథా కరోమి

41

భావం :- ధర్మ మేమిటో నాకు తెలుసు కానీ నేను దాన్ని అనుసరించి ప్రవర్తించలేను. అధర్మ మేమిటో కూడా నాకు తెలుసు కానీ దానికి దూరంగా ఉండలేను. నాలో తిష్ట వేసుకొన్న దుష్ట శక్తి ఎలా నడిపిస్తే అలా నడుస్తుంటాను.

పుణ్యస్య ఫల మిచ్ఛంతి పుణ్యం నేచ్ఛంతి మానవాః

న పాపఫల మిచ్ఛంతి; పాపం కుర్వంతి యత్నతః

42

భావం :- మానవులు పుణ్యమును చేయ నుత్సాహించరు గాని పుణ్యము చేయుట వల్ల గలుగు ఫలము కావాలని మాత్రం కోరుకుంటారు. పాపం చేయటానికి నిరంతరం యత్నిస్తున్నారు గానీ పాపఫలం తమకు కలగకూడదని కోరుకుంటారు. ఎంత విపరీతము.

యౌవ్వనం ధన సంపత్తి ప్రభుత్వ మవివేకతా

ఏకైక మప్యనర్థాయ కిము యత్ర చతుష్టయః

43

భావం :- యౌవ్వన ప్రాయము, ధనసంపత్తి, అధికారప్రాప్తి, వివేకము లేకపోవుట వీటిలో ఒకటి వుంటేనే ఎన్నో అనర్థములు కలుగును కదా! ఈ నాలుగూ ఒకేచోట ఉన్నచో ఏమి జరుగునో చెప్పవలసిన పనిలేదు.

తటాకం ధన నిక్షేపం బ్రహ్మ స్థాప్యం సురాలయం

ఆరామ కృతి (కూపాని) సత్రాణి సప్త సంజ్ఞకాః

44

భావం :- బావి త్రవ్వించుట, ధర్మ కార్యముల కొరకు ధనము కూడా బెట్టి ఉంచుట, (ఫండ్స్) బ్రహ్మ వేత్తలకు ఉండుటకు స్థల మేర్పరుచుట, దేవాలయమును కట్టించుట, పరోపకారము కొరకు ఫల పుష్పాదుల తోట నేర్పరుచుట, ఉత్తమ గ్రంథములను అచ్చు వేయించుట, అన్నసత్రములను కట్టించుట, ఇవి సప్త సంతానములనబడును వీటిలో ఏ ఒక్కటి అయినా చేసినచో ఉత్తమ సంతానముచే కలుగు పుణ్యము కలుగునని శాస్త్రము చెప్పుచున్నది.

దైవ వత్ పంచ వర్షాణీ దశ వర్షాణి దాసవత్

ప్రాప్తేశు షోడశే వర్షే పుత్రం మిత్రం వదాచరేత్

45

భావం :- పిల్లలను ఐదేళ్ళు వచ్చేవరకూ దైవంతో సమానంగా చూడాలి. ఐదేళ్ళ నుంచి పదేళ్ళ వరకూ అంటే పదు నైదవ ఏడువచ్చే వరకు సేవకుడిలాగా అంటే దండిస్తూ, పనులు చేయిస్తూ వుండాలి. పదహారవ ఏడు దాటిన తర్వాత సలహాలిస్తూ స్నేహితుడిలాగ చూడాలి.

Cover Page

ముగింపు :

“త్రీణిరత్నాణి పృథివ్యాం, జలమన్నం సుభాషితం” అన్న సూక్తి ప్రకారం మూడే రత్నాలున్నాయి ఈ భూమీద అని అంటారు. అవి 1. నీరు, 2. ఆహారం, 3. మంచిమాట. మంచిమాటతో ఎన్నో హృదయాలు, ఎన్నో రాజ్యాలు గెలుచుకోవచ్చు. ఈ మాటతో కొన్నిటిని సాధించవచ్చు, కొన్నిటిని కోల్పోనూవచ్చు. అందుకే అన్నారు పెద్దలు “నోరు మంచిదయితే ఊరు మంచిదవుతుందని”. ఒక మంచి మాట మనిషిని విలువలవైపు నడిపిస్తాయి. మంచి విలువలతో కూడిన మనుషులతో గొప్ప సమాజం ఏర్పడుతుంది. అలాంటి గొప్ప సూక్తులకు సంస్కృతంలో ప్రత్యేక స్థానం ఉంది. వాటిల్లో కొన్నింటిని నేటి యువతకు అందిచాలన్న తపనతో సేకరించి మీ ముందు ఉంచుతున్నాను. మీరు చదివి, మీ వాళ్ళకి నేర్పించిన తర్వాత వారు పొందే ఆనందంలో నా శ్రమ ఫలిస్తుంది. కాబట్టి చదవండి, చదివించండి. ఈ అపూర్వ శ్లోక సంపదను భావితరాలకు అందించండి. అందిస్తారని ఆకాంక్షిస్తూ సెలవు.

స్వస్తి.

ఆధారగ్రంథాలు :

1. సంస్కృతవాణి - డా. సముద్రాల వేంకటరంగ రామానుజాచార్యులు, శ్రీఅరుణోదయ రోహిణి పబ్లికేషన్స్, రాజమండ్రి - 1997.
2. పంచతంత్రం - రోహిణి పబ్లికేషన్స్ - 2002.
3. నీతిసుధాలహరి - శ్రీ కోటరఘురామయ్య - టుషి బుక్ హౌస్ విజయవాడ - 2009.
4. చాణక్య నీతిశ్లోకం - కె.వి. రమణ - విశాఖపట్నం - 2008.